

Wydanie Specjalne Pożegnanie doc. dr hab. Jana Wojciecha Dobrzańskiego

Z głębokim żalem zawiadamiamy,
że w dniu 9 stycznia 2010 odszedł od nas

Jan Wojciech Dobrzański (1922-2010)
myrmekolog i etolog
autor wielu klasycznych prac
z dziedziny etologii mrówek

Doc. dr hab. Jan Wojciech Dobrzański urodził się 14 maja 1922 r. w Przemyślu. Jego losy okupacyjne obejmowały m. in. wywózkę na roboty przymusowe do Piły (wówczas Schneidemühl) oraz uzyskanie wykształcenia zawodowego (wraz z tajnym kompletem maturalnym) w Państwowej Szkole Elektrycznej w Warszawie, dzięki któremu tuż po wojnie (1945-1948) mógł pracować w Łodzi jako tele-technik. Nie rezygnując z pracy, rozpoczął studia na Politechnice Łódzkiej, jednak już po roku fascynujące wykłady prof. Jana Dembowskiego skłoniły zarówno Jego, jak i Jego Małżonkę, Janinę Dobrzańską, do podjęcia studiów na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Łódzkiego (1948-1952). Po uzyskaniu stopnia magistra filozofii w zakresie zoologii, Jan Dobrzański został asystentem prof. Jana Dembowskiego w Katedrze Biologii Eksperymentalnej Uniwersytetu Łódzkiego (1951-1952), a następnie w Zakładzie Biologii Państwowego Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego w Łodzi, w którym pozostał również po przeniesieniu Instytutu do Warszawy. Był pracownikiem Instytutu aż do odejścia na emeryturę w r. 1989, prowadząc działalność naukową w ramach Zakładu Biologii, a następnie Zakładu Neurofizjologii. W r. 1960 uzyskał stopień doktora nauk matematyczno-przyrodniczych (praca doktorska „Badania etologiczne nad *Polyergus rufescens*, *Formica sanguinea* i niektórymi innymi gatunkami mrówek”) zaś w r. 1970 stopień doktora habilitowanego (dysertacja „Reakcje wrodzone i nabyte w zachowaniu się budowlanych mrówek”). W r. 1974 został docentem. W ostatnich latach przed odejściem na emeryturę (1982-1989) pracował w Pracowni Etologii, przekazując z zapałem młodszemu kolegom swoją ogromną wiedzę o mrówkach i o metodach ich badań.

Jan Dobrzański całe swoje życie naukowe poświęcił badaniom mrówek, przeprowadzanym zarówno samodzielnie, jak i we współpracy z Żoną, dr hab. Janiną Dobrzańską. Ten ważny, nowatorski i szeroko cytowany dorobek naukowy obejmuje liczne prace doświadczalne, przeglądowe i teoretyczne dotyczące takich aspektów etologii różnych gatunków mrówek jak zmysł czasu, taktyki zachowań agresywnych, rola czynników wrodzonych i nabytych (w tym także procesów uczenia się) w ontogenezie zachowań transportowych i budowlanych, różnice indywidualne w zachowaniu, zdolność do rzeczywistej współpracy wykraczającej poza współdziałanie, oraz różnorakie zachowania amazonek (*Polyergus rufescens*), gatunku mrówek uprawiającego obligatoryjne pasożytnictwo społeczne. Charakte-

rystyczną cechą podejścia naukowego Janiny i Jana Dobrzańskich był nacisk na badania wykonywane w terenie, w warunkach środowiska naturalnego, a także na długo-trwałe śledzenie zachowań poszczególnych osobników, co niezwykle ułatwiła im wynaleziona przez nich metoda trwałego znakowania indywidualnego mrówek za pomocą metalowych pierścieni. Publikacje Janiny i Jana Dobrzańskich należą do klasyki światowej myrmekologii. Warto też wspomnieć o filmach naukowych z Ich udziałem („Mrówcze szlaki” oraz „Biolodzy”) oraz przeczytać Ich wspomnienia ([http://www.nencki.gov.pl/jubilee/90_wspomnienia.html#JaninaDobrzańska i Jan Wojciech Dobrzański](http://www.nencki.gov.pl/jubilee/90_wspomnienia.html#JaninaDobrzańska%20i%20JanWojciechDobrzański))

Jan Dobrzański – dla przyjaciół Wojtek – pozostanie na zawsze w naszej pamięci nie tylko jako wybitny znawca etologii mrówek, lecz także jako badacz niezwykle wyczulony na kwestie etyczne. Był człowiekiem prawym, niedbającym o swoje, lecz zawsze skłonny podjąć batalię o innych i o sprawę, którą uważał za słuszną. Będzie nam brakowało Jego entuzjazmu.

Wybrane publikacje

- J. Dobrzańska, J. Dobrzański (1960) Quelques nouvelles remarques sur l'éthologie de *Polyergus rufescens* Latr. (Hymenoptère, Formicidae). Insectes Soc. 7: 1-8.
- J. Dobrzański (1961) Sur l'éthologie guerrière de *Formica sanguinea* Latr., Acta Biol. Exp. 21:53-73.
- J. Dobrzański (1965) Genesis of social parasitism among ants. Acta Biol. Exp. 25: 59-71.
- J. Dobrzański (1968) Über das Lernvermögen von Ameisen. Naturwissenschaften 55: 89-90.
- J. Dobrzański (1971) Manipulatory learning in ants. Acta Neurobiol. Exp. 31: 111-140.
- J. Dobrzański, J. Dobrzańska (1975): Ethological studies in the ant *Tetramorium caespitum*. I. Foraging and building behavior. Acta Neurobiol. Exp. 35: 299-309.
- J. Dobrzański, J. Dobrzańska (1975): Are the ants capable to learn the nest-building activity atypical to the species? (A study of *Formica cinerea* Mayr). Acta Neurobiol. Exp. 42: 369-378.

Doc. Jan Dobrzański dyskutuje z prof. Jerzym Woyke po wykładzie prof. Michała Woyciechowskiego (w głębi) na posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Etologicznego (11 grudnia 2008)

Ewa J. Godzińska i Jerzy A. Chmurzyński (tel. 373 i 235)